

ԳՐԱԽՈՍԱԿԱՆ

ՀՈԳԵՎՈՐԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԱՐՏԱՀԱՅՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Լույս է տեսել Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի միաբան, Գերաշնորհ Ս. Ներսես արքեպիսկոպոս Պողոսյանի (Ներսես Վանական) բանաստեղծական նոր ժողովածուն, որն ընդգրկում է Սրբազանի 1986-2002 թթ. գրված բանաստեղծությունները: Հեղինակն այս հատորը նվիրել է ազգային բարերար Հակոբ Գաբրիելյանի հիշատակին:

Բանաստեղծական այս ժողովածուն, լինելով Ներսես Վանականի ստեղծագործական ընթացքի մի նոր աստիճանը, նախորդների նման թե՛ շարունակությունն է հայ հոգևոր բանաստեղծության ավանդների և թե՛ արձագանքը արդի աշխարհի հիմնախնդիրներին և 1980-ական թթ. կեսերից հայությանն ալեկոծող Արցախյան շարժման և մեր նորոգ պետականության՝ արտահայտելով հայության այս վերջին երկու տասնամյակների հավաքական հույսերն ու ազգային սպասումները և ակնկալիքները: Ինչպես գրքի առաջաբանում գրում է Սրբազանի կրտսեր հոգևոր եղբայր և գրչակից ընկեր Գերաշնորհ Ս. Ասողիկ եպիսկոպոս Արիստակեսյանը, «Վանական Սրբազանը, իր թիկունքին ունենալով նախնիների հազարամյա պոեզիայի ավանդույթները, չի երկնչել նրանց պատկառագողու և ճնշող ներկայությունից, այլ, յուրացնելով այդ ավանդույթները, ստեղծել է իր հոգևոր անդաստանը, բանաստեղծական մի աշխարհ, որը նման չէ ուրիշներին»:

Բանաստեղծը կյանքին այլ հայացքով է նայում, սովորականի մեջ տեսնում անսովորը, անսովորն էլ իր հերթին մի նոր իմաստավորման է ենթարկում, և եթե բանաստեղծը հոգևորական է, ապա այս ամենին գումարվում է նաև հոգևոր հայացքը, որով «Աղոթք» բանաստեղծությունում խաչքարը արվեստի գործ լինելուց առաջ քարեղեն մի աղոթք է դառնում: Հայ ժողովրդի համար խաչքարը սրբերի նման բարեխոս է և ապավեն: Խաչքարի՝ որպես բարեխոսի ու ապավենի այս ըմբռնումը Ներսես Սրբազանը արտահայտել է հետևյալ տողերով.

*Որքա՜ն համբույր կա կնքված քո ճակատին,
Խաչքար խոհուն, քարե աղոթք ու սրբություն:
Որքա՜ն աղերս ու պաղատանք կա թաքնված
Քո խորշերում, խաչքար հույսի՝ սիրով ցողված¹:*

Այս գրքի՝ հոգևոր թեմաներով գրված բանաստեղծություններում իշխում են սերն ու խաղաղությունը:

«Առավոտ լուսո» բանաստեղծության մեջ հեղինակը Շնորհալի շարականագիր Հայրապետի հետևողությամբ սեր և խաղաղություն է հայցում աշխարհի, մարդկության և մեր երկրի համար.

*Խաղաղության լույս թող ծագի
Մեր աշխարհում, մեր սրտերում,
Առատորեն թող բաշխվի
Աստվածային սեր, օրհնություն (էջ 26):*

Միջնադարյան մեկնություններում մարդը համեմատվում է մումի հետ և ասվում է, որ մարմինը բուն մումն է, հոգին՝ պատրույզը, և բարի գործերը՝ այն լույսը, որով վառվում է մումը: Այս

¹ Ներսես Վանական, Բանաստեղծություններ, Երևան, 2006 թ., էջ 7 (այսուհետև այս գրքից կատարված մեջբերումների էջերը կնշենք մեջբերման վերջում):

ըմբռնման նորոքյա գրական արտահայտությունն են «Մարդ» բանաստեղծության հետևյալ տողերը.

*Կավից շինված ճրագ ես, ո՛վ մարդ,
Հավատն է քո պատրույգին՝ ձեթ.
Քեզ շնորհված այս Սուրբ Հոգին
Կայծ է անմար ճրագի շրթին (էջ 239):*

Հոգևոր թեմատիկ առումով ներքին մի ամբողջություն են կազմում Հիսուսին և Տերունական տոներին նվիրված բանաստեղծությունները:

«Ո՛վ» բանաստեղծության մեջ թեև Հիսուսի անունը չի տրվում, սակայն բանաստեղծությունը տալիս է վերնագրի պատասխանը: Բանաստեղծության առաջին իսկ տան տողերով ընթերցողին է ներկայանում Փրկիչը.

*Տե՛ս, ո՛վ է գալիս
Հանդարտ քայլերով,
Անձայն, անշշուկ
Հոգուդ մեջ իջնում (էջ 267):*

«Պատարագվող գառն Աստուծո» բանաստեղծությունն էլ ներկայացնում է հանուն մարդկության փրկության պատարագված Վարդապետին.

*Պատարագվող գառն Աստուծո,
Վասն մարդկան ամենայնի՝
Կենդանյաց և հանգուցելոց,
Ընդ ամենայն ժամանակի (էջ 273):*

Փրկչական տնօրինությունների անդրադարձն են «Ավագ Հինգշաբթի», «Ծաղկազարդ», «Հարություն» և մի շարք այլ բանաստեղծությունները, որոնցում տրվում է տվյալ Տերունական դրվագի բանաստեղծական մեկնությունը: Այսպես, միջնադարյան մեկնություններում ասվում է, որ Երուսաղեմ մտնող Փրկչին ընդառաջ մարդիկ Տիրոջ առջև էին նետում իրենց հանդերձները, որպեսզի Փրկիչը, անցնելով դրանց վրայով, ջնջի նրանց մեղքերը: Համանման ձևով Ներսես Սրբազանը «Ծաղկազարդ» բանաստեղծության մեջ գրում է.

*Ծաղկազարդի փառքի ճամփիդ փառավոր
Մեղքի ձորձերս ոտքերիդ տակ տարածեմ
Եվ Գողգոթա ճանապարհիդ ահավոր,
Շնորհաբաշխ ճամփիդ ես էլ թող կանգնեմ:*

«Հարություն» բանաստեղծությունում էլ մահվանը հարությամբ հաղթելու և այդպիսով մարդկությանը կյանք պարգևելու խորհուրդը արտահայտվում է հետևյալ տողերով.

*Այսօր Դու մահին մահվամբ հաղթեցիր,
Գերեզմանից գերթ ծաղիկ ծաղկեցիր,
Խավարի, չարի ահր ցրեցիր
Եվ Քո հարությամբ նոր կյանք մեզ տվիր (էջ 219):*

Հռոմից հեռացվող Պետրոս առաքյալի եկեղեցական ավանդությամբ վկայված «Յո՛ւ երթաս» խոսքերը՝ ուղղված Հիսուսին, և Տիրոջ պատասխանը, թե քո փոխարեն Ես եմ գնում վերստին խաչվելու, գրական ամենատարբեր անդրադարձումներն են ունեցել համաշխարհային արվեստում և գրականության մեջ:

Այս թեման Ներսես Սրբազանը ներկայացրել է պոմեթային մեկ գիծ կազմող և իրար հաջորդող երեք բանաստեղծություններով, որոնցից յուրաքանչյուրում Պետրոս-Հիսուս երկխոսությունը զալիս-հասնում է մերօրյա պատմությանը՝ այն վերածելով հայ մարդ-Փրկիչ երկխոսության: Առաջինը՝ «Յո՞ւ երթաս», սկսվում է առաքյալի՝ Տիրոջն ուղղված զարմացական հարցումով.

*Յո՞ւ երթաս, Տէր, դեպի ո՞ւր,
Չէ՞ որ այնտեղ կրակ է,
Չէ՞ որ այնտեղ ավեր է... (Էջ 244):*

Բանաստեղծության հաջորդող տողերում հալածանքների և բռնությունների նկարագրությունը, սակայն, Հռոմի փոխարեն մեր առջև ուրվագծում է Արցախյան շարժման և հաջորդող տարիների Հայաստանը՝ շրջափակմամբ և պատերազմական բռնություններով, որով և Հռոմը թողնող առաքյալի փոխարեն հայրենիքից հեռացող հայ մարդն է արդեն զարմացական իր հարցումը ուղղում Տիրոջը: Երկրորդ՝ «Քո տեղակ ես եմ գնում» բանաստեղծության մեջ Տիրոջ պատասխանը ևս զարգացման նույն ընթացքով առաքյալից աստիճանաբար ուղղվում է հայ մարդուն.

*Դատաստանից մարդկային
Վախեցել եք, թուլացել,
Ձեր հավատն եք մոռացել:
Ձեր տեղակ Ես եմ գնում,
Որ տեք լինեմ ձեր հողին,
Մշակույթին, պատմության
Եվ դարավոր սրբության:*

Շարքը եզրափակող երրորդ՝ «Դու իմ Փրկիչն ես» բանաստեղծությունը հիմնված է առաքյալի զոջման խոսքերի վրա.

*Դու իմ Փրկիչն ես, Տէր իմ,
Մեկ անգամ ինձ փրկեցիր
Մահվան ահեղ խավարից.
Ո՛չ, չեմ թողնի, չեմ թողնի,
Որ դու խաչվես վերստին (Էջ 247):*

Մեր եկեղեցական կյանքում և գրականությունում ընդհանուր քրիստոնեականին միահյուսված է ազգային-եկեղեցականը: Նույնը վերաբերվում է նաև Ներսես Սրբազանի ստեղծագործություններին, այդ թվում և՛ բանաստեղծական այս ժողովածուին, ուր երկրորդ մեծ խումբն են կազմում Ս. Էջմիածնի ու Հայոց աշխարհի տարբեր սրբավայրերին, ինչպես նաև մեր Եկեղեցու և մշակույթի սրբերին ու նշանավոր գործիչներին նվիրված ստեղծագործությունները: Այս շարքում առանձնանում են հատկապես Ս. Էջմիածնին, Ս. Գրիգոր Լուսավորչին և Թարգմանչաց նվիրված գործերը:

Իր խոնարհումը առ Հայոց Հայրապետական Աթոռը և հայ ժողովրդի հոգևոր կենտրոնը հոգևորական բանաստեղծը արտահայտում է հետևյալ տողերով.

*Ես մի ընծա քո խորանում
Մի կաթիլ խունկ քո բուրվառում... (Էջ 18):*

Ս. Էջմիածնի լուսո խորանից համայն հայությանը բաշխվող Սրբալույս Մյուռոնի մասին սրբազանը գրում է.

Օրհնյալ կաթսա՝ տուրք մեռոնով առեցուն,

*Քողասքողյալ վեհ աղավնի, Սուրբ Հոգի,
Կանգնել է սուրբ, կենդանարար խորանում,
Ուսկից պիտի համայն հայոց բաշխվի (Էջ 297):*

Իրար հաջորդող նախորդ երկու բանաստեղծությունների հետ մի ամբողջություն է կազմում «Մաղմուս Շողակաթման» ստեղծագործությունը: Ազաթանգեղոսի Պատմության մեջ ասվում է, որ Գրիգոր Լուսավորչի տեսիլում Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարը գծագրվեց լույսի շողի կաթմամբ, որտեղից և «Շողակաթ» բառը: Շողակաթ այս լույսի ծավալումն ենք գտնում և վերը հիշված բանաստեղծության մեջ.

*Շողն աստվածային, բազմաշնորհյան
Շողակաթում է այսօր երկնքից,
Լույսի և հույսի շողեր է սփռում
Եվ լուսազարդում երկիրը Հայոց (Էջ 300):*

«Յո՞ւ երթաս»-ի նման բանաստեղծական ևս երկու շարքեր կան այս գրքում: Առաջինը սկսվում է «Տեսիլք հավերժական» (Էջ 324) և շարունակվում «Եվ մի գիշեր», «Խոսեց Արքան Տիեզերքի», «Այն օրվանից» բանաստեղծություններով: Այս շարքը ներկայացնում է Հայոց Դարձի պատմությունը Ս. Գրիգորի տեսիլքից մինչև Ս. Էջմիածնի հիմնադրումը: Շարքի վերջին բանաստեղծությունը որպես պատգամ է հնչում՝ պահպանելու հոգևոր այն գանձը, որը մեզ ավանդեցին Ս. Գրիգորն ու մեր Եկեղեցու հայրերը:

Հաջորդ շարքը, որն սկսվում է «Խոսք Դեր-Ջորից ազատվածի» (Էջ 153) բանաստեղծությամբ, ներկայացնում է հայ Գողգոթան և հայության վերհառնումը: Շարքը գրված է առաջին դեմքով՝ վերապրողի բանաստեղծական շարադրանքով:

Հոգևոր սպասավորության ընթացքում Ներսես Սրբազանը, ծառայության բերումով, եղել է աշխարհի շատ վայրերում, որոնցից յուրաքանչյուրը բանաստեղծական մի խոհ է պարզել, որոնք ևս ներկայացված են այս ժողովածուի մեջ:

Այսպիսով, ամփոփելով կարող ենք ասել, որ Ներսես արքեպիսկոպոս Պոզապայանի բանաստեղծական այս նոր ժողովածուն, շարունակելով հայ հոգևոր բանաստեղծության ավանդները, բանաստեղծական նոր արտահայտչամիջոցներով ու պատկերներով է գալիս հավելելու այդ ավանդները միաժամանակ վկայելով թե՛ այդ թեմաների գեղարվեստական կենսունակությունը մեր օրերում և թե՛ հավաստելով, որ հոգևորական բանաստեղծը ևս պետք է լինի իր ժամանակի հույզերի և ապրումների արտահայտողն ու մերօրյա պատմության ընթացքի բանաստեղծական տարեգիրը:

ՎԱՐԴԱՆ ԴԵՎՐԻԿՅԱՆ